

A közgazdasági szakirodalmi információs rendszer működése a Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem Központi Könyvtárában

Demmler Walterné

A Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem Központi Könyvtára a könyvtári rendszerben elfoglalt helyét, gyűjtőkörét és feladatkörét tekintve: országos feladatkörű, tudományos szakkönyvtár. Ebben a minőségében részt vesz a közgazdaságtudomány országos szakirodalmi ellátásában, valamint szervezi és irányítja a közgazdaságtudományi szakirodalom gyűjtésében érdekelt könyvtárak együttműködését. Ebben az ún. együttműködési körben 1983 óta mintegy 29 közgazdasági gyűjtőkörű könyvtár vesz részt. Az együttműködési körhöz tartozó könyvtár tőkés folyóiratrendelését az MKKE Központi Könyvtára tartja nyilván számítógépen, az ún. mátrix rendszerben, amely egyúttal lelőhelyjegyzék is, a legfontosabb adatok pl. forrás eredet (vétel, ajándék, csere) korábbi cím, stb. feltüntetésével. A tagkönyvtárak képviselői évente összegyűlnek, hogy egyeztessék megrendelésüket. Így nem fordulhat elő, hogy olyan folyóiratot mondjanak le, amely a kör egyetlen tagjának jár csupán. Az együttműködés gyakorlati haszna nyilvánvaló, hiszen a mai nehéz gazdasági helyzetben úgyszólván minden könyvtár arra kényszerül, hogy évről évre csökkentse folyóiratrendelését. Az együttműködő tagkönyvtárak tájékoztatását a current contents (tartalomjegyzék másolat) szolgáltatás ingyenes rendelkezésre bocsátásával biztosítja az MKKE Központi Könyvtára.

Természetesen az együttműködésben még rengeteg tartalék rejlik, csak néhányat sorolnék fel a terveinkben szereplők közül:

A koordinált állománygazdálkodás korszerű eszközökkel való elősegítése

- állományellenőrzések gépi nyilvántartása, magfolyóiratlista gépi nyilvántartása és karbantartása,
- meghatározott dokumentumtípusok, pl. közgazdasági segédkönyvek lelőhelyinformációval ellátott gépi nyilvántartása, gépi kiadványszerkesztés.

A tájékoztatás új eszközeinek kialakítása: gépi lekérdezésen alapuló bibliográfiák, szemletanulmányok és egyéb információs kompilációk kialakítása a kooperációs kör tagjaival egyeztetett kiadvány- és tájékoztatáspolitikai szempontok szerint.

Az együttműködés szükségessége nyilvánvaló, a konkrét gyakorlati megvalósításnak leginkább az anyagi eszközök szabnak szűk korlátot, elsősorban a gépi háttér (számítógép, nyomdai kapacitás). A közelmúltban a felsőoktatási alapra benyújtott pályázatunk éppen a közgazdasági szakirodalmi információs rendszer létrehozásához szükséges gépi háttér megteremtését hivatott szolgálni, amelynek létrehozása információpolitikai szempontból olyan hiányterület pótlását jelenti, amely feladat megoldása népgazdasági érdekeknek tekinthető. A tervezett információs

rendszer a közgazdaságtudomány és társtudományok (filozófia, politika, stb.) bibliográfiai és szöveges adatbázisait tartalmazná sokszempontú visszakeresési lehetőséggel, létrehozva a magyar közgazdasági adatbázist, valamint megteremtve az integrált számítógépes könyvtári rendszert.

Fejlesztési célkitűzéseink

Fejlesztésen nem csupán az új technika elsajátításán alapuló, esetenként nagyobb beruházásokat is igénylő bővítés értendő, hanem a mindennapi tevékenység szervezeti-szervezési fejlesztése, illetve a sajátos könyvtári nyersanyagok gyarapodásából adódó fejlesztési munkák is ide sorolhatók. Az Egyetemen folyó képzés korszerűsítéséhez kapcsolódva a fejlesztés fő irányának a korszerű információtechnikai eszközök alkalmazása, valamint az információs kultúra elterjesztése, általánossá tétele tekintendő azzal is, hogy a könyvtár az oktatási folyamatnak egyre inkább aktív résztvevőjévé válik.

A számítástechnika alkalmazásával integrált módon gépesített komplex könyvtári rendszer létrehozását tűztük ki célul. Az integrált módon gépesített könyvtári rendszer a könyvtári belső folyamatok mellett az információszolgáltatásra is kiterjed. Külföldi tapasztalatok figyelembevételével a legkorszerűbbnek – és anyagi szempontból optimális megoldásnak – az ún. osztott intelligenciájú rendszer tűnik, amely egy nagy gépre és több PC-re épül. A rendszer modulális, így fokozatosan is megvalósítható. Eddig részfejlesztések történtek és folyamatosan üzemeltetjük a már elkészült részprogramokat (adatrögzítés, tárgyszókészletnyilvántartás, mutatók, gyorstájékoztató kiadványok, folyóiratérkeztető rendszer, eseménynaptár, rövidítésjegyzék, oktatók névsorát nyilvántartó rendszer, vonalkódos kölcsönzési rendszer) bérelt IBM nagy gép illetve 3 darab saját IBM kompatibilis személyi számítógép (AT, XT) segítségével.

A Központi Könyvtár évi 19 ezer folyóiratcikket, (mintegy 700 magyar- és külföldi folyóiratból, napi- és hetilapból), valamint 3500 könyv- és könyvjellegű dokumentumot, 600 analitikus felvételt tár fel. A feltárást több nyelven tudó, egy-egy szakterületet mélyebben ismerő, közgazdasági egyetemi végzettségű szakreferensek végzik. Szakmailag a közgazdasági információs rendszer kiemelt fontosságú feladata a szakirodalom egységes módszerekkel történő tartalmi feltárása. Ezt a célt szolgálja a Központi Könyvtárban 1981-ben kialakított rugalmas tárgyszórendszer, amely alkalmas a számítógépes adatbázisban az élő közgazdasági nyelv szerint a dokumentumok többszempontú visszakeresésére.

A tárgyszórendszer továbbfejlesztése a fogalmak átalakulásával, új fogalmak megjelenésével párhuzamosan folyik. Nagy előnye e rendszernek továbbá, hogy bevezetése zökkenőmentesen történt, tehát építése a napi munka mellett valósulhatott meg. Így nem ment a folyamatos tájékoztatás rovására. Külföldi partnereink számára elkészítettük az orosz és angol nyelvű tárgyszó-szótárat is, amelynek visszhangja pozitív volt. Erről személyes tapasztalatokat is szerezhettünk a MISZON

képviselőinek nálunk tett látogatásakor. A tárgyszavas feltárás a specifikus fogalmak megragadására is irányul, a generikus fogalmakhoz a visszakeresés azonban csak a számítógépen, adatbankból lesz biztosítható. A mutató permutált, egyszerre két fogalmat képes egymáshoz viszonyítani, a makrogazdasági, ágazati, vállalati fogalmakhoz földrajzi, testületi, stb. fogalmak hozzárendelésével ad mélyebb információt egy rendszeren belül.

A tárgyszórendszer kialakításával párhuzamosan, úgyszólván melléktermékként gyűlt össze a nemzetközi szervezetek rövidítésjegyzéke, amelyet a *Módszertani füzetek* sorozatunkban jelentettünk meg. Nyilvántartása, folyamatos karbantartás céljából, számítógépen történik. A szakreferensek számára fontos munkaeszköz, de gyakorlati haszna ennél jóval nagyobb, mivel a könyvtárunkban 1988. január 1-vel bevezetett új bibliográfiai leírási szabvány alkalmazásának is nélkülözhetetlen segédeszköze a testületi rövidítések feloldásához. Az elsősorban gazdasági jellegű nemzetközi szervezetek nevét nem csupán a feloldott rövidítés nevén, hanem valamennyi világnyelven és magyarul is tartalmazza. A szervezet teljes nevének ismeretében – bármely nyelven – a rövidítés visszakereshetőségét is biztosítja. A szétsugárzó tájékoztató tevékenység általános jellemzője a felhasználó-orientáltság erősítése, valamint az alapfeltárásnál vagy ahhoz közel álló feltárási szintnél jóval magasabb szintű információfeldolgozási tevékenység arányának növelése. A szétsugárzó szakirodalmi tájékoztatás keretében az információkhoz való hozzáférést hagyományos és nem hagyományos információhordozókon biztosítjuk.

Szolgáltatásaink

Témára orientált, személyre szóló tájékoztatás (SDI) a közgazdaságtudomány illetve a társadalomtudományok irodalmáról. A megrendelő számára kéthetenként történik az általa kijelölt témában és nyelven a forrásadatokat és tárgyszavakat tartalmazó bibliográfiai leírások postázása. Előfizetőink a kutatóintézetek, főhatóságok, egyetemek, főiskolák és vállalatok szakemberei, akik a közgazdaságtan elméleti, vagy gyakorlati aspektusával, a kutatásban alkalmazott módszerekkel, vagy a társtudományokkal foglalkoznak. Terveink közt szerepel a témafigyelő szolgálat által közreadott információk mélységének növelése. A szolgáltatást az alábbi adatok jellemzik:

	igények száma	igénylők száma	téma* féleség	kiküldött kartonok száma
egyetemi	2.495	322	931	147.785
külföldi	13	6	12	1.210
előfizetéses	638	213	3339	62.865
Összesen:	3.104	541	1.072	221.860

* Nem összeadható

Külföldi adatszolgáltató központok közvetítése

Jelenleg két jelentős adatszolgáltató központ érhető el e szolgáltatás keretében. Az USA-székhelyű DIALOG, amely mintegy 300 online adatbázist közvetít és az angliai székhelyű DATA-STAR, az egyik legjelentősebb európai szolgáltató központ, amelyen keresztül 52, főleg vállalati gazdaságtan témájú adatbázis érhető el. A szolgáltatás 1988-ban az oktatási reform keretében történő tananyagkorszerűsítés szolgáltatásában állt. A jövőben ezt a szolgáltatást is kiterjesztjük.

Retrospektív bibliográfiák készítése

A változó felhasználói igények kielégítésére a könyvtár információs tevékenységében törekszik az ún. magasabb hozzáadott értékű információs termékek (online lekérdezésen alapuló eseti bibliográfiák, "mélyebben" feldolgozott információs egységek különböző szempontú kompilációi, stb.) arányának növelésére, elősegítve ezzel az "egy inputról – több output" elvének széles körű érvényesítését.

Mikrográfiai szolgáltatásunk célja a mikroformátumokon rendelkezésre álló speciális dokumentumok (a központi könyvtárban nem található tanszéki folyóiratok, egyetemi szakdolgozatok, akadémiai doktori értekezések) felhasználásának biztosítása, valamint a tájékoztatás gyorsaságának (a könyvtár saját kiadványai) növelése.

A fent említett szolgáltatásainkon túl a *tartalomjegyzék-másoló* (current contents) és *reprográfiai szolgáltatással* is felhasználóink rendelkezésére állunk.

Kiadványaink

A szűk nyomdai kapacitás miatt kiadványaink csak lemaradással jelenhetnek meg. Ezen a feszültségen kívántunk enyhíteni azzal, hogy valamennyi elkészült kiadványt mikrofilmen is rendelkezésre bocsátjuk, hogy így is lerövidítsük az információ eljutási idejét. Mivel a külföldi irodalom adatbankunkban nem szerepel, ennek építésére nem vállalkozunk – ez felesleges pazarlás lenne a nemzetközi adatszolgáltató központok elérhetősége miatt - a könyvtárunkba beérkező külföldi irodalom a *Külföldi Közgazdasági Irodalmi Szemle "B"* sorozatában követhető nyomon, amely a világ minden tájáról könyvtárunkba beérkezett könyvek, folyóiratcikkek, nyersfordítások és egyéb dokumentumok 1969 óta megjelenő kurrens bibliográfiája. Évente 12 számban 7-8 ezer tételt tartalmaz. Valamennyi szám végén szerzői- és címmutató, továbbá a tartalmi visszakeresést biztosító tárgymutató, és a tárgymutatóban alkalmazott rövidítések feloldásának jegyzéke található. A mutatók előállítására, a rendkívül munkaigényes kézi szerkesztést kiváltva, számítógéppel történik. A több évre szóló visszakeresést féléves kumulált mutatók szolgálják, ezek már teljes egészében számítógéppel történnek. A több évre szóló visszakeresést

féléves kumulált mutatók szolgálják, ezek már teljes egészében számítógépes termékek és a havi mutatók kumulációit tartalmazzák.

Ugyancsak a külföldi közgazdasági irodalomról ad gyorstájékoztatót főleg a napi- hetilapok, gazdasági magazinok és konjunkturajelentések feltárásával a szelektált, számítógéppel szerkesztett, 1983 óta havonta megjelenő *Miről ír a külföldi gazdasági sajtó?* című kurrens bibliográfia. A bibliográfiai tételek után, a mélyebb tájékoztatás céljából közli a tárgyszavakat.

Elsődlegesen figyelemfelkeltés a célja, de nyelvet nem tudó, vagy egyszerűen csak időhiányban szenvedő szakemberek információigényét is hivatott kielégíteni a *Külföldi Közgazdasági Irodalmi Szemle "A"* sorozata, amely 1956 óta havonta megjelenő referáló, tájékoztató kiadvány. Elméleti kérdések, politikai gazdaságtan, makrogazdasági és nemzetközi gazdasági kérdések, vállalati gazdaságtan, oktatás- és tudománygazdaságtan képezik a fő rovatokat. A külföldi folyóiratcikkekből, könyvekből történik az időszerű, érdeklődésre számottartó, magyar nyelvű ismertetésre szánt anyagok kiválasztása. Évente közel 500 referátumot közöl a kiadvány, szakirodalmi tematikus elrendezésben.

A magyar közgazdasági szakirodalmi tájékoztatás jelentős és sajnálatos hiányterülete a közgazdasági szakirodalmi információs rendszernek. Ennek oka többek között az, hogy az országos szakmai információs rendszerek egységes működési elvének kidolgozása a mai napig nem történt meg az Országos Széchényi Könyvtárban, csupán a TIM keretei között voltak eddig ilyen jellegű próbálkozások.

Bár a *Magyar Közgazdasági Irodalom*, ez az éves szakbibliográfia 3200 bibliográfiai tételt közöl, mégsem tud vállalkozni a teljes közgazdasági szakirodalom felölelésére, a társtudományok területéről nem is beszélve. Feltétlenül szükség lenne ezért a magyar közgazdasági adatbázis építésére, és ezt a munkát 1989-ben meg is kezdjük. A magyar szakirodalom géprevitele több szempontból is nélkülözhetetlen a szétsugárzó szakirodalmi tájékoztatás meggyorsításához. A bibliográfiai tételek rögzítésével, a többszempontú (szerző, cím, tárgyszó szerinti) visszakereshetőség mellett immár fokozatosan készülhetne, megfelelő szövegszerkesztő program alkalmazásával, kötetkatalógus is azon felhasználók tájékoztatására, akik nem férnek hozzá gépi feltételek híján a számítógépes adatbázishoz, vagy csupán csak szeretik a hagyományos információhordozókat. Ebben az esetben a gépi feldolgozás előnyeit, a gyorsaság tekintetében élvezhetnék.

Az 1970 óta megjelenő szakbibliográfia a *Magyar Közgazdasági Irodalom*, a magyar közgazdászok Magyarországon megjelent könyveinek és folyóiratcikkeinek bibliográfiai leírásait tartalmazza. Az egyes kötetek feltárják a főhatóságok, kutatóintézetek gondozásában megjelenő, kereskedelmi forgalomba nem kerülő dokumentumait is. Mivel a külföldi kutatók számára a magyar közgazdasági termésméről a legfontosabb forrásmű, ezért orosz és angol nyelvű címfordításokkal és tárgymutatókkal egészül ki, amelyek a gyakorlati hasznát jelentősen növelik, de ugyanakkor a szerkesztési időt is megnyújtja. Jelenleg folyik a tárgymutató angol- és orosz nyelvű változatának számítógépre vitele, a magyar tárgymutató gépi szer-

kesztésének megoldása. Amennyiben ezek elkészülnek, a szerkesztési idő jelentősen csökken.

A kurrens tájékoztatást oldja meg a *Magyar Közgazdasági Irodalmi Szemle*, amely a szerkesztést megelőző időszakban beérkező magyar nyelvű könyvek, folyóiratok, napilapok és egyéb kiadványok szelektált, számítógéppel szerkesztett, 1986 óta havonta megjelenő bibliográfiája. A mélyebb tájékozódást a bibliográfiai tételek után közölt tárgyszavak teszik lehetővé.

A közgazdasági szakirodalmi tájékoztatást szolgálja, de részben egyetemi könyvtári funkciókkal van összefüggésben két kiadványunk *A Doktori Értekezések a Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetemen*, az egyetemünkön elfogadott doktori értekezéseket tárja fel karonkénti, valamint tanszéki és szerzői betűrendben. A kötet név- és tárgymutatót is tartalmaz. 1958 óta jelenik meg két évente. A másik, *A Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem Oktatóinak Szakirodalmi Munkássága 1945-től* tárja fel a publikációkat. Az 1956 óta két évente megjelenő bibliográfia magába foglalja egyetemünk oktatóinak nyomtatásban megjelent publikációit, illetve gépiratos formában hozzáférhető tanulmányait. Az itthon és külföldön megjelent dokumentumokat egyaránt felöleli és azokat az egyetem szervezeti felépítésének megfelelő rendszerben közli. A kötetet a *Magyar Közgazdasági Irodalomhoz* hasonlóan külföldi megrendelők is használják, ezért orosz- és angol nyelvű tárgymutatóval jelenik meg.

A közgazdasági tájékoztatásban dolgozó szakemberek munkájának támogatására időről-időre megjelenik a *Folyóiratjegyzék* és a *Dokumentált Folyóiratok Jegyzéke*, amelyeknek a különböző szempontú visszakeresést biztosító állománya már számítógépen áll rendelkezésre. Mivel 1988. január 1-től az érkeztetés számítógépen történik, a jegyzékek a különböző igényeknek megfelelően tetszés szerint listázhatók. A tájékoztatás fontos segédeszközei továbbá a *Szakkönyvtári Kalauz*, amely 25 közgazdasági gyűjtőkörű könyvtár adattára, tartalmazza a könyvtárak hivatalos nevét, címét, telefonszámát, állománynagyságát, annak összetételét és feltártságát, szolgáltatásait és kiadványait, tájékoztatást nyújt az egyes könyvtárak közgazdasági szakirodalommal való ellátottságáról, valamint a könyvtári rendszerben elfoglalt helyéről és tudományos minőségéről; valamint a *Közgazdasági Segédkönyvek*, amely az MKKE Központi Könyvtárában megtalálható legfontosabb közgazdasági és határterületi segédkönyvek jegyzékét tartalmazza, és amely a tervek szerint alapja lehet egy olyan leőhelyjegyzéknek, amely az összes közgazdasági gyűjtőkörű könyvtár legfontosabb segédkönyveit regisztrálja.

Árpolitikánk, terjesztési politikánk

Az MKKE Központi Könyvtára szolgáltatásait hosszú időn keresztül ingyenesen, vagy a teljes ráfordítások alatti árakon bocsátotta a felhasználók rendelkezésére. A költségek (papírár, nyomdai előállítás, mikrofilmtár, stb.) növekedése bennünket is, árpolitikánk és terjesztési politikánk átgondolására kényszerített.

Alapszolgáltatásaink, mint a könyvtárba való beiratkozás, helybenolvasás, kölcsönzés, szakreferensi konzultáció, a kooperációs körbe tartozó könyvtárak részére nyújtott módszertani tanácsadás, az egyetemi oktatási-kutatási tevékenységhez kapcsolódó információs szolgáltatások változatlanul ingyenesek. Egyéb szolgáltatásainknál a differenciált árképzés elveit követjük, alkalmazva az árukapcsolást, mint fontos marketing-eszközt is. Kiadványaink terjesztésénél és árképzésénél szem előtt tartjuk a fizetőképes kereslet oldaláról jelentkező korlátokat, élünk a kiadványcsere lehetőségeivel, indokolt esetekben (pl. megyei könyvtárak) ingyen bocsátjuk kiadványainkat a felhasználók rendelkezésére. Szolgáltatásaink árpolitikai, terjesztési elvének kialakításakor azt az elvet valljuk, hogy "a jól működő szakirodalmi tájékoztatás haszna, hatékonysága elsősorban abban az időmegtakarításban jelentkezik, amit a kutatóknak, gyakorlati szakembereknek nem kell majd a keresésre, szelektálásra, utánajárásra fordítani."

Irodalomjegyzék

1. HUSZÁR Ernőné: A közgazdasági szakirodalmi információ jelentősége = Marketing, Piackutatás. 1983. 4.sz. 249-251.p.
2. Az MKKE Központi Könyvtárának fejlesztési koncepciója 1990-ig Bp. 1985. Gépirat.
3. Az MKKE Központi Könyvtárának fejlesztési koncepciója a VII. ötéves terv időszakára. Bp. 1985. Gépirat.
4. Az MKKE Központi Könyvtár árpolitikája. Bp. 1988. Gépirat.
5. Az MKKE Központi Könyvtár tárgyszórendszere. Bp. 1986. Gépirat.

LÁTVÁNYOS ADÓCSALÁSSAL enyhítenek nehéz anyagi helyzetükön egyes kanadai egyetemi könyvtárak. Névlegesen eladják meghatározott időszakra - pl. 17 évre - egész állományukat egy vállalatnak, amely viszont bérbe adja nekik ezt az állományt. Ez egyetem voltaképp az adómentességét "adja el" a vállalatnak, amely hatalmas adókedvezményre tesz szert az ügylet következtében. A vételárból az egyetem évjáradékot vásárol, ebből fizeti a bérleti díjakat a vállalatnak, s még marad is pár millió dollár haszna. Más közhasznú, adómentes intézmények, pl. kórházak is élnek az adórendszer nyújtotta haszonszerzési lehetőséggel. (Library Times International, 1988. szept.)